

ja koje su se nataložile tokom prve dve decenije. Ovde ću skicirati samo tri para antinomija, bez čijeg se razrešenja, po mom mišljenju, ne mogu osloboditi svi potencijali savremenog neo-feminističkog pokreta.

Prva antinomija na kojoj se peče novi feminizam jeste **antinomija jednakosti/različitosti**. Novi feminizam s pravom zahteva ozbiljenje stvarne jednakosti između muškaraca i žena, ali isto tako opravdano ukazuje na pravo na različitost i osobenost žena i ženskog pitanja. Praktičan put za iznalaženje rešenja između ova dva, delom suprotstavljena, zahteva, svakako nije lako naći.

Druga antinomija koja pritiska novi feminizam je, u osnovi taktičko pitanje, ali sa značajnim principijelnim posledicama, i može se formulisati kao **dilema zajedno ili odvojeno**. Postoje ozbiljni razlozi zbog kojih se aktivnost neofeminističkih grupa i pokreta prevashodno, a najčešće i isključivo oslanja na angažman žena, ali je i činjenica da se pitanje istinske ravnopravnosti polova ne može rešiti bez angažmana muškaraca.

Najzad, treća, i možda najznačajnija antinomija, odnosi se na strategiju pokreta i odnos prema socijalnom kontekstu, a pre svega političkom okruženju i može se definisati kao **dilema i protivurečnost između političkog i nepolitičkog**. Novi feminizam je do sada tu dilemu rešavao u korist nepolitičkog, držeći se s pravom nove paradigme i imajući u vidu sva loša iskustva i rezerve prema staroj politici. Mada je nekoliko puta pokretano pitanje formiranja posebnih ženskih partija, neo-feminizam je odbacivao klasičnu političku opciju, a za političku artikulaciju i promociju svojih zahteva koristio neke od postojećih političkih kanala, a pre svega novoformiranu političku partiju »Zelenih«. No time, blokirajući efekat ove antinomije po praktično delovanje neo-feminističkog pokreta u totalnom političkom okruženju, nije otklonjen (već je samo eventualno umanjeno). Pitanje i dalje ostaje otvoreno, i ono će se svakako iznova postavljati, mada je jasno da se odgovor na njega mora tražiti u jednoj složenijoj matrici od uprošćene dihotomije političko-nepolitičko.

žene u francuskoj revoluciji

žaklin doksoa

SARLOTA KORDE (1768 — 1793)

Mari-An Šarlota d'Korde d'Armon jedna je od najosobnijih žena Revolucije. Izdaničan stare normandijske loze, rasla je u osiromašenoj porodici seoskih aristokrata. Po usmenim predanjima njen stric, opat od Vika, naučio ju je da čita na delima njenog slavnog pradeda: *Pjera Korneja*. Sa četrnaest godina izgubila je majku, a otac, koji upisuje sinove u vojnu školu, dobija i dva mesta za kćeri u ženskoj opatiji u Kanu. Do zatvaranja manastira tamo su školovane besplatno. Tokom sedam godina Šarlota stiče republikanske ideje »gutajući« tamošnju biblioteku. Potom, suočava se sa ocem, ultraroyalistom, i opredeljuje se radije da živi kod starije rodake, u Kanu. Tamo će ona, koja će na svom sudenju potvrditi: »*Bila sam republikanka još dugo pre revolucije*«, odbiti da pije u zdravlje kralja. Republikanske su je ideje izolovale od sredine, zaneta slobodom, zakonitošću, težeci miru, ona koja je »pročitala preko petsto brošura za ili protiv Revolucije« prisustvuje s užasom prvim neobuzdanim manifestacijama Terora. Objavivajući pozive na ubistvo u svojim novinama, »*Prijatelj naroda*«, potpisujući cirkular od 3. septembra 1792. koji poziva okruge u unutrašnjosti da se ugledaju na primer Pariza čineći pokolje u zatvorima, Mara kristalizuje mržnju prema sebi. Da bi potukla njega i njegove, Normandija, na nagovor žirondinaca proteranih u Kan, odlučuje da podigne vojsku. Prijavljuje se... sedamnaest dobrotvorica, a »*Bila je dovoljna jedna žena*«, piše Šarlota. Ne rekavši ni slova o svojoj nameri: prineti na žrtvu Zver žrtvujući sebe, kreće za Pariz. To je prvi put kako napušta Normandiju. U subotu 13. jula, po vreloj danu, kupuje nož u arkadi Pale-Roajala br. 177. U sedam uveče, provalivši konačno njegova vrata, zariva ga u Marea, koji leći teo za hvaćeno ekcemom u kadi koju je za njega iznajmila ljubavnica. Šarlota veruje da je iskorenila Teror i, daleko od toga da se brani, tokom sudenja ona priznaje svoj čin. Odvedena je na gubilište po olujnom danu, 17. jula.

LISIL DEMULEN (1771 — 1794)

Kći poverenika finansijske uprave i žene slavne po vanrednoj lepoti, inteligentne, učene, *Ane Luje Diple-Lridon* imala je samo dvanaest godina kad su se ukrstili putevi njoj i jednom mladom čoveku. Da bi je opet video, on se vraća, pošto mu se nasmešila izdaleka. Mladi je čovek student, stipendista koledža Luja Velikog, robesperov kolega: zove se *Kamij Demulen*. Lisilina majka mu dopušta da pride. No, kad Kamij postane advokat i zatraži ruku njene kćeri, otac se ne žuri da da saglasnost. Ako na kraju i popušta pred navaljivanjem kćeri, to čini zato što je mladi čovek briljantan novinar. Venčanje je proslavljeno 29. decembra 1790. u prisustvu *Robespjera, Pesiona, Silerija, Brisoa, Mersijea*. uskoro se rađa i dete: daju mu ime Oras. Stari prijatelji se sučeljavaju. Sekretar Dantona, tada ministra pravde, Kamij (uz podršku Lisil koja piše: »*Pu-*

tite ga da izvrši svoju misiju, on mora da spasi zemlju!«) napada Robespjera i Sen-Zista koji naređuju njegovo hapšenje. Zatvoren je u Luksemburgu. Lisil, koja ne može da živi bez njega, šeta se kroz vrt u kome su se sreli deset godina ranije, ne bi li ga ugledala s druge strane ograde od kolja. Zatim se usuduje da učini ono što bi malo koji muškarac rizikovao, piše Robespjeru: »*Ubićeš nas oboje, udariti njega, to znači ubiti mene!*« To pismo je njena presuda, ona to zna. Robespjer je hapsi 30. marta 1794, usred noći. Ipak, ona ne uspeva da umre istovremeno s Kamijem, nego osam dana kasnije, 13. aprila. Optužena je da je pripremila bekstvo iz zatvora. U svojoj čeliji je zapisala: »*Dobro veče, draga mama, suza mi se otima iz oka, ona je za tebe. Zaspacu u miru nevinosti!*«. Giljotinirali su je sa dvadeset dve godine.

GOSPODA DIPLE

Supruga *Morisa Diplea*, stolarskog preduzetnika, *Francoaz-Eleonor Voza* podarila mu je petoro dece: Eleonoru zvanu Kornelija, Sofiju, Viktoriju, Elizabetu i Zak-Morisa.

U jednoj sobi u potkrovlju na prvom spratu kuće u kojoj su stanovali u ulici Sent-Onore, gospoda Diple je smestila Robespjera posle pokolja na Marsovom polju. Zapovedničke prirode, žena koja je čvrstom rukom upravljala svojim domaćinstvom, bdela je nad svojim podstanarom sa tiranskim obožavanjem. Postao je njen jedini bog. Ukrasila je salon sa pola tuceta njegovih portreta: slikanih, reljefa, gravira. Jednog dana kad je njen velikan, bolestan, bio na lečenju u ulici Sen-Floranten kod njene sestre Šarlote, došla je da ga traži i posle strasne scene vratila ga je k sebi, u tu kuću koju je Danton prokleo iz zapreznih kola kojim je vožen na mučenje. A Robespjer, iza spuštenih prozorskih kapaka, čuo je taj glas koji je grmeo jače nego što su gvozdeni paoci točkova lupali po pločniku. Priča se i da je Kornelija bila obećana Robespjeru.

Kad je Nepodmitljivi pao, povukao je za sobom i porodicu Diple. Odvedena u Sv. Pelagiju, zatvorena sa prostitutkama, gospoda Diple umrla je nekoliko dana posle zatvaranja. Presudila je sebi ili su je udavile te pakosnice.

GOSPODA ELIZABETA (1764 — 1794)

Elizabeta, Filipina, Mari-Elen od francuske, unuka Luja XV najmlađe dete prestolonaslednika *Luja i Marije Jozefine Saksonske* imalo je jednu jedinu izuzetnu karakternu crtu: bilo je otelovljenje apsolutne vernosti. Razmažena ali plemenita, kapriciozna ali dobra, u odlučnom neprijateljstvu prema idejama Prosvetiteljstva (što nije bilo glupo jer će te ideje izazvati i pad monarhije) živela je u senci svog brata. Bilo joj je petnaest godina kad je postao kralj. Da ga ne bi napustila, odbila je da se združi i sa španskim infantom i sa vojvodom od Aoste. Lucidna, pisa-

1 Detaljnije o tome u: Vlasta Jalušić, »Žene, politika, revolucija«, saopštenje sa X skupa »Marks i savremenost« održanog 1-3 jula 1989. godine u Smederevu (objavljeno u izvodu u: »Književne novine« broj 778-780, 1-15 jula 1989. god., Beograd).

2 Na značaj ove Deklaracije za utemeljenje ideje o feminističkom pokretu ukazuju mnogi autori, a među njima i Ute Gerhard u tekstu »*Alte und neue Frauenbewegung*«, u knjizi U.C. Wasmuth (Hrsg.), *ALTERNATIVEN ZUR ALTEN POLITIK? Neue soziale Bewegungen in der Diskussion, Wissenschaftliche Begegesellschaft, Darmstadt, 1989. god.*

3 Leonore Knafila / Christine Kulke, »15 Jahre neue Frauenbewegung«, u knjizi Roland Roth / Dieter Rucht (Hrsg.): *NEU SOZIALE BEWEGUNGEN IN DER BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND, Bundeszentrale für politische Bildung, Bon, 1987.*

4 Michele Barrett / Lynne Segal, »*Britischer Feminismus heute*«, u knjizi *FRAUENBEWEGUNGEN IN DER WELT, Band 1, Westeuropa, Argument-Verlag, Hamburg, 1988.*

5 Ovde treba napomenuti da u slučaju studentskog pokreta razlika između pojma klasičnog i novog društvenog pokreta još uvek nije do kraja jasna i izvedena (po nekim svojim karakteristikama on pripada klasičnom, a po drugim pak novom tipu društvenih pokreta).

6 Opširnije o razlikovanju novih i starih društvenih pokreta u V. Pavlović, *POREDAK I ALTERNATIVNA, »Univerzitetaska riječ«, Nikšić, 1988.*, kao i u zborniku *OBNOVA UTOPIJSKIH ENERGIJA, »IIC« i »CIDID«, Beograd, 1988.*

7 Ute Gerhard, isto kao u fusnoti (2) str. 76.

8 Rada Iveković konstatuje da se feministički pokret nove generacije kod nas zapaža relativno rano, već od polovine sedamdesetih godina. (R. Iveković, »Feminizam i emancipacija«, prikaz knjige Z. Papić »*Sociologija i feminizam*«, »Književna reč«, jul 1989.). Činjenica je, međutim, da postoji nesrazmera i raskorak između ranog organizovanja prvih neofeminističkih grupa kod nas (u Zagrebu, Ljubljani, Beogradu) i realno skromnog širenja neo-feminističkog pokreta u Jugoslaviji.

9 Dr Blaženka Despot, *POJAM EMANCIPACIJE U NOVIM SOCIJALNIM POKRETIMA* (rukopis pripremljen za štampu).

10 U tekstu u kome sumiraju iskustva i rezultate prvih petnaest godina u razvoju novog ženskog pokreta Leonore Knafila i Christine Kulke takođe razlikuju tri faze, ali ih određuju na nešto drugačiji način, naročito kada je u pitanju treća faza. Po njima novi ženski pokret: 1. negde do 1975. prolazi kroz fazu razgrančenja (od muškaraca i institucija) i razvoja nove ženske samosvesti; 2. zatim do kraja sedamdesetih traje faza razvoja feminističke kontrakture (zasnivanje ženskih projekata pre svega u oblasti zdravstva i socijalne politike, nauke i kulture); 3. treća faza je faza uticaja u javnoj političkoj i društvenoj sferi (»Žene i mir«, »Zeleni«, i dr.). Vidi: Leonora Knafila i Christine Kulke, u citiranom tekstu fusnota (3), str. 95.

11 Zarana Papić, *SOCIOLOGIJA I FEMINIZAM, »IIC«, Beograd, 1989., str. 77.*

12 Navedeno prema: Michele Barrett / Lynne Segal, citirani tekst kao u fusnoti (4), str. 69.

13 Navedeno prema: Leonore Knafila / Christine Kulke, citirani tekst, str. 94, 95.

14 Tako je na Univerzitetu u Frankfurtu borba za uvođenje ženskih studija trajala skoro deset godina.

15 Frigga Haug, *Lehren aus den Frauenbewegungen in Westeuropa*, u citiranoj knjizi *FRAUENBEWEGUNGEN IN DER WELT*, str. 9.

16 Za mnoge neočekivan uspon radikalno desne i nacionalističke Republikanske partije u Zapadnoj Nemačkoj, deluje zabrinjavajuće, naročito nakon uspeha na poslednjim izborima za Evropski parlament.

17 O »Državi u kretetu« dobro i angažovano kao i uvek, piše Slavenka Drakulić, u nedeljniku »*Danas*«, br. 386, 11. srpnja 1989.

NAPOMENA: (Ovaj tekst je nastao tokom mog studentskog boravka u SR Nemačkoj (Frankfurt a/M, 1989) stipendiranog od strane Friedrich Ebert Stiftung).

politika u muškom svetu

en okli

Posle rata, postalo je pravilo imati po jednu ženu u svakom vladinom kabinetu, nalik onim reklamama za zvono sa zvukom gonga na ulaznim vratima koje poručuju da svaki dom treba da ima po jedno. (bivši član parlamenta Shirley Williams, »Guardian« od 30. oktobra 1979.)

Naša politika počinje sa osećanjima... Politička jedinica u okviru koje možemo otkriti, deliti i istražiti svoja osećanja je mala grupa. Povećanje naše kolektivne svesti nije proces koji započinje i završava se, već je trajan i nužno dat golemi pritisak na nas na svakom mestu da se odrekemo vlastitih opažanja...

(San Francisco Redstockings/Crvene čarape San Franciska, 1969., str. 285—6)

Značajan za naše razumevanje žena i politike je onaj naglasak koji se stavlja na važnost administrativnog (upravnog) delovanja, i pomoću kojeg se oblici političkog delovanja uključujući i izraze moći, kao što su manipulacija, obmane, uticaj, govorkanja, posedovanje, zastrašivanje promenom običaja, vraćanje čarobništva, ili samoubistvo, smatraju manje važnim i stoga se svrstavaju u drugarazredne teme u okviru izučavanja politike. (Tiffany/Tifani, 1978., str. 45)

la je posle 6. oktobra 1789. i povratka kraljevske porodice u Tiljerije. Sigurno je jedno: ovde smo zatvorenici, moj brat to ne shvata, ali vremenom će uvideti. Bila je zatvorena u hramu sa čitavom porodicom. Uskoro, kad je kralj pogubljen a Marija Antoaneta prebačena u tamnicu, ona jedina nije izgubila hrabrost. Molila se. Na dan 20. floreala godine II (9. maja 1794), u sedam uveče gospodin Mone, husar, došao je radi poslednjeg saslušanja.

— Jeste li sa poslednjim tiraninom kovali zaveru protiv sigurnosti i slobode francuskog naroda?

— Ne znam koga tako nazivate, ali uvek sam želela samo sreću Francuza.

Desetog ih je bilo dvadeset četvoro u dvokolicama, dvadeset četvoro u podnožju gubilišta gde se popela poslednja. Pre nego što bi palo sečivo, osuđenici su jedan za drugim prilazili da joj se poklone i da joj poljube ruku. Videla je kako se kotrljaju glave svih njih. Sigurno je najteže proći tuda poslednja.

MARIJA ANTOANETA (1755—1793)

Pogubljena kraljica Francuske, nezaobilazna ličnost iz istorije Revolucije, Marija Antoaneta još uzburkava strasti. Mržnju ili obožavanje. Užasne optužbe za rodoskvrnuće i njena smrt na gubilištu izazivaju takvu samilost da je neki smatraju za mučenicu i sveticu. Za druge, ona ostaje »Austrijanka«. Jer, u doba kad se odanost preokretala, kad se iskivala ideja otadžbine, ona koja je imala porodične veze sa »neprijateljima« onoga što više nije bilo kraljevstvo nego mlada republika, bila je optužena za izdaju. Ni dva veka nisu smirila te virove.

Loš je predznak što se Marija Antoaneta Žozefa Žana od Lorene, austrijska nadvojvotkinja, rodila na dan kad je strašan zemljotres razorio Lisabon. U četrnaestoj godini, kći nemačkog cara Franje I i carice Marije Terezije od Mađarske i Češke, Marija Antoaneta se udaje za francuskog prestolonaslednika kome je šesnaest godina. Sudbina šalje i drugo upozorenje: tokom vatrometa kojim je zatvarano slavje jedna tribina se ruši a pod njom je izdahnuo više stotina Parižana. Desetog maja 1774. Luj XVI stupa na presto, Marija Antoaneta postaje kraljica Francuske. Smesta ju je oklevetao Dvor koji je trebalo da joj bude oslonac, zatim je postala meta narodnih uvreda i predmet poruge. Masa je vreda. Karikaturisti je sramote. Kružne prostačke optužbe na njen račun. Francuzi su je mogli voleti. No, zupčnici su se okretali, i dve godine posle kralja ona koje je nesumnjivo imala više energije od njega, penje se i sama na gubilište.

GOSPODA ROLAN (1754—1793)

Manon Žan Flipon bila je ozbiljno i povučeno dete. Strasna u čitanju i učenju, ona koju je Mišle nazvao »čerkom Rusoa, legitimnijom od onih koje su izašle ispod njegovog pera«, čitala je Dekarta, Didroa, Helvecija i занимala se za metafiziku. U dvanaestoj godini želela je da postane pobožna. Godine 1775. umalo ju je ubila tuga zbog majčine smrti. Zatim, starajući se o ocu (zauzetom rasipanjem poseda sa ljubavnicom), živi u nežnom prijateljstvu sa Rolanom. No kad je zatražio njenu ruku Flipon je jasno odbila. Manon je ipak pre svega slušala očeve naloge i ipak je 1780. odlučila da pristane. Imala je tada dvadeset šest godina, a

Rolan četrdesetšest. Od tada, ona ga prati i u provinciju i u inostranstvo. Pad Bastilje ju je ispunio »revolucionarnim oduševljenjem«. Posle 10. avgusta, Rolan je ušao u ministarstvo, a ona je u poslovlama država tako aktivno sudelovala da je Danton, Razdražen, rekao: »Ministar unutrašnjih poslova, to je ona!«

Pala je zajedno sa žirondincima. Trideset prvog maja 1793. izdat je nalog za Rolapovo hapšenje. Imala je hrabrosti da izađe pred Konvenciju da bi podnela žalbu protiv te mere. Zatvorena u Opatiji iste noći, puštena 23. juna, opet zatvorena sutradan uz krajnji sadizam, sprovedena u Sv. Pelagiju, prebačena u tamnicu, osuđena je kao »saučesnica u zaveri protiv jedinstva i nedeljivosti Republike, slobode i bezbednosti francuskog naroda«. Penjući se na gubilište uzviknula je: »Slobodo, koliko je zločina počinjeno u tvoje ime!«

UDOVICA SIMON (1745—1818)

Kad je susrela Antoana Simona, udovca, bankrotiranog, šeptrlju, promašenog i jadnog, Mari—Žana Aladam tada više nego četrdesetogodišnjakinja (on je bio devet godina stariji), postavila se prema njemu vrlo milosrdno. Primala je malenu penziju koju joj je ostavila trgovkinja vinom koja ju je othranila. Udaje se za Simona 15. maja 1788. u crkvi Sen-Kom. Oboje poneti revolucionarnim zanosom postaju izuzetni rodoljubi. Simon se ističe kao marljiv, ali ne može biti biran jer je bio pao pod stečaj. Što se tiče Mari—Žane, posle borbi od 10. avgusta 1792. ona neguje ranjene Marselje koji su preneti u samostan Kordelije. Posle kraljevog pogubljenja 31. jula 1793. »sin Kape« oduzet od Marije Antoanete, poveren je Simonu koji ne stiže da se stara o detetu i traži pomoć od žene. I eto ih zatvorenih i vlačnoj kuli, dete i njegovi tamničari u istim lancima. Simon uči Luj—Šarla kletvama, psovkama, daje mu da pije i puši. Mari—Žana pati zbog neljudskog postupanja prema dečaciću, kupuje dva pileta »da ga malo rasonodi«, smanjuje zastore na prozorima (uzalud, naredeno je da se poprave), dobija za njega toplu odeću. No, ne može podneti zatočeništvo. Oboleva i pada u postelju. Simonovi tada dobijaju dozvolu da napuste kulu da bi se nastanili u stajama. Osuđen na absolutnu čudovišnu izolaciju, »mali kralj« je verovatno podlegao. Ali šire se glasine o njegovoj otmici. Legenda o Luju XVII počinje. Simon je pogubljen kad i Robespjer.

Nije bila održiva nikakva ozbiljna optužba protiv njegove udovice, puštaju je i šalju je među Neizlečive, 12. aprila 1796. Ona tamo provodi dvadeset dve godine pre no što će umreti. Čitavog života ostaje u čvrstom ubedenju da je »mali Sarl« živ i da mrtvo dete u Hramu nije bilo Luj XVII.

GOSPODA DE STAL (1766—1817)

Kći ministra Luja XVI i Sizan Kiršo, protestantkinja iz Vodoa, Žermena Neker je izuzetno dete. Susreće u salonu svoje majke sve koji blistaju i koji imaju ime. Sa jedanaest godina komponovala je Pohvale, a sa petnaest je napisala komentar »Duha zakona«. Godine 1786. udaje se za barona de Stal-Holštajna, ambasadora Švedske u Parizu. Ima troje dece. Odbarena izuzetnom inteligencijom i očiglednom zavodljivošću, primечena je na Dvoru. Ali, ako je stala uz ideje revolucije, njen otac se po-

Politika je, prema tradicionalnoj definiciji, »nauka i umeće upravljanja, nauka koja se bavi oblikom, organizacijom i upravnim aparatom države... i uređivanjem njenog odnosa sa drugim zemljama« (OED). Reč je izvedena iz latinskog »*politicus*«, što znači građansko ili civilno. Kao što i ova izvedenica nagoveštava, svako ko učestvuje u politici mora prvo biti priznat kao građanin države. Žene su se dugo borile da steknu prava i dužnosti građana. Ta bitka još nije dobijena, jer je status žene u društvu i dalje određen njenom funkcijom u porodici (kako stvarnom tako i pretpostavljenom) na način koji ne važi za muškarce. Stoga je donekle glupo postavljati pitanje koje se uvek iznova javlja, zašto udeo žene u političkim procesima još uvek nije izjednačen sa udelom muškaraca u Britaniji, Severnoj Americi i drugim modernim političkim državama. Zašto bi bio?

U ovom poglavlju ću se osvrnuti na pitanje dokle su žene došle kao glasači i ostali kontrolori političke moći u vladi. Drugi deo poglavlja razmatra širu definiciju politike pomenutu u drugom citatu sa početka ovog poglavlja: ideja da je lično iskustvo potlačene grupe politički značajnije od pitanja ko glasa za koga, i koje vrste su genitalije predsednika vlade. Ova alternativna definicija politike omogućava nam zapravo da vidimo da su žene u ogromnoj meri moćne u većini društava (citaj 3). Kontekst i načini na koji je raspoređen veći deo moći koju su žene imale kroz istoriju, ne samo da nam pomažu da shvatimo zašto politika u užem smislu nije popularno žensko polje delovanja, već takođe bacaju

svetlo na dve središnje teme ove knjige: prvo, šta je to »potisnutost žena« (opresija), i je li ona univerzalna? Drugo, kako same žene doživljavaju u stvarnosti svoju ograničenost na »nepolitičku« privatnu i muškom dominacijom obeleženu oblast porodice?

MUŠKA POLITIKA

Odnosi Kanade sa Britanijom naći će se uskoro u rukama dve žene. Gđa Jean Wadds (Džin Vads) preuzima u januaru dužnost visokog komesara u Londonu, i podnosiće svoje izveštaje ministru spoljnih poslova u Otavi, Flori MacDonald...

Gđa Wadds, kojoj je sada 59 godina... potiče od bogate i čistokruone loze torijevaca/konzervativaca. Njen otac, W. Earl Rowe, je bio vođa Konzervativne partije Ontarija i savezni ministar u vladi 1930. godine. Njen prvi muž bio je član parlamenta 33 godine, i posle njegove smrti ona je predstavljala isti seoski okrug države Ontario u skupštini tokom deset godina sve do ubedljive pobeđe liberala 1968.

Međutim, ona nije feministkinja. Prošlog vikenda je izjavila: »Shvatila sam da mi je takozvani ženski pokret pomalo stran.« (Guardian, 15 oktobar 1979.)

Ovaj odeljak ilustruje tri karakteristike žena političara danas. Prvo, čini se da one nisu feministkinje po svojim motivima. Drugo, teže ulasku u politiku stopama svojih očeva ili muževa (s dužnim poštovanjem

Emmelini Pankhurst, Indiri Gandi, itd. vidi Chamberlain, 1973, u vezi sa sličnom situacijom u SAD). Treće, one nisu posebno spremne da se priklone programima levih partija.

Sve tri pomenute karakteristike uveliko će iznenaditi onu gospodu (i dame) koji se suprotstavljali davanju ovakve dozvole ženama pre više od pola veka. Standardna tema u govorima antisifrazetista sa obe strane Atlantika bila je teza da, dati ženama pravo glasa znači pokrenuti radikalni preobražaj celokupnog političkog sistema: zaista strah od snage ženskog glasačkog bloka bio je glavni razlog što zakon iz 1918 nije dao glas ženama pod istim uslovima kao muškarcima (Harrison, 1978).

U stvari, kada su žene počele da glasaju to skoro da nije donelo nikakvu promenu. Proučavanja glasačkih rezultata u SAD, Britaniji i mnogim drugim zemljama pokazuju manje verovatnim da će žene glasati nego muškarci (Jacquette, 1974.). Iako su žene u Egiptu dobile pravo glasa 1956, u izborima 1971. bilo je samo 10 posto ženskih glasova. To je

oblicima javne uprave. *Tingsten* (1975) nalazi da su žene u Weimarskoj republici podržavale partije centra do 1933. kada se njihovo poverenje okrenulo Nacističkoj partiji. U Španiji, žene su dobile pravo glasa posle podelbe leve republikansko-socijalističke koalicije 1931., a na izborima 1933. partije desnice i desnog centra dobile su značajno povećanje broja glasova: »Vode revolucije su otkrile da je veći deo žena u Španiji bio protiv njih nego za njih«. (Gosnell, 1948. str. 68). U zemljama kao što su SAD i Britanija, gde ideološke razlike među partijama mogu da se smatraju relativno malim, može se naći manje podrške stavu da su žene više okrenute partijama desnog krila. Proučavanja Banburyja, gradića u regionu Oxfordshire, pokazala su manje razlike u glasačkom ponašanju utoliko što su žene češće glasale za Konzervativce od muškaraca (Stacey et al., 1975.; Stacey, 1960). Analiza *Stana Taylora* (1978) bavila se glasačkim ponašanjem žena manuelnih radnika u opštim izborima u Britaniji 1970. i otkrila je vezu između zaposlenosti i glasačkog izbora. Žene zaposlene na fizičkim poslovima bile su sklone glasati za Labu-

vlači u Švajcarsku, u Kope. Ona nastavlja okupljanja u salonu, ulica de Bak, sve do 1792 i povezuje se sa Talejranom, tada ljubavnikom gospođe de Flao. Te godine napušta Francusku. Vraća se posle Robespjerovog pada. Sumnjiva vlastima, vraća se u Kope, dolazi opet, sve dok je Bonaparta ne protera »na 40 milja od Pariza«. Godine 1794. susreće Benzamena Konstana sa kojim ulazi u burnu vezu do 1808. godine. Počela je da objavljuje: »O uticaju strasti na sreću pojedinaca i nacija« (1796), »O angažovanoj književnosti i njenim odnosima prema društvenim ustanovama« (1800), »Delfina« (1802), »Korina« (1807). Tokom njenih brojnih putovanja sreće Getea, Silera, Vilanda, ali kada napiše delo »O Nemačkoj« sve primerke zaplenjuje joj Napoleonova policija. U Kopeu ona se tajno udaje za Džona Roku, dvaeset godina mlađeg. (Ostala je udovica 1802). Nastavlja da putuje neumorno, kuje zaveru protiv Napoleona koji ju je prinudio na prognostvo. Vraća se u Pariz u vreme Restauracije ali umire pre objavljivanja njenih poslednjih dela: »Razmatranja o glavnim događajima Francuske revolucije« (1818), i »Deset godina prognostva« (1821).

GOSPODA TALIJEN (1773—1835)

Ona, koja je bila jedna od najlepših žena svog vremena, *Te-reza Kabaris*, kći osnivača banke Sen-Sari u Madridu, udata je sa četrnaest godina za markiza od Ven de Fontenea, raskalašnika starijeg dvadesetdeve godine od nje, od koga se razvela čim je to bilo dozvoljeno. Čekajući, dok je on otvoreno izdržavao ljubavnice, oduševljavala se Revolucijom i primala mnoge poslanike. No uskoro, zbog pretnji njoj kao aristokratkinji i strankinji (otac joj je bio naturalizovani Španac), proterana iz Pariza kao državljanka sile u ratu sa Francuskom, sklonila se u Bordo gde je imala rodake i verovala da je na sigurnom. Uhapšena usred noći i bačena u užasnu tvrđavu l'A, pozvala je Talijena upomoć i postala ljubavnica »rinskog prokonzula« koji je upravljao gradom. Zdobila je milost za mnoge, ne tražeći zahvalnost od onih koji su joj dugovali život a smatrali je bludnicom. Učinila je da se giljotina ukloni sa očiju javnosti. Zbog pretnji, Talijen se vraća u Pariz. Pratila ga je. Uhapšena i potajno zadržana na Robespjerovo naređenje, bolesna, na tri dana pre no što je izvedu pred sud, pisala je ljubavniku da je slabić što je pušta da umre. Da bi je spasio, i spasio ujedno i sebe, Talijen je svrgnuo Robespjera. Prozvana *Notr-Dam od Termidora* (Bogorodica Termidorska), ona koja je učinila da se otvore zatvori udala se za svog spasioca, razvela se, i posle mnogih ljubavnih peripetija udala se za grofa de Karaman-Simea. Od muškaraca koje je volela, muževa ili ljubavnika, imala je devetoro dece i, ona koja je pre-zrela francuski presto odviše da se uda za Bonapartu, skončala je kao grofica od Simea.

OLIMPIJA DE GUŽ (1748—1793)

Najgore što ju je snašlo — ostalo joj je nepoznato: nekoliko dana po-sle njene smrti njen sin, slabić, degradiran u Rajnskoj armiji zbog defe-

tizma, takode ju je osudio. Pravo ime joj je bilo *Mari Guz*. Udala se za *Pjera Obrija* s kojim je dobila sina. No uskoro je napustila rodni grad, Montoban, da bi se nastanila u Parizu, zaboravila prošlost i postala Olimpija de Guž. Promeniti ime, to je značilo zahtevati prvo od sloboda. Promeniti tok njene prošlosti, bilo je nemoguće. Ipak je imala svu hrabrost, pa i onu najfrivolniju (odevala se kao muškarac, bila spremna da se bori u dvoboju, krila je godine čak i pred sudom), i onu najposniju: branila je kralja (*Nije dovoljno skinuti glavu kralju da bi bio ubijen, on živi još dugo posle smrti; ali on je istinski mrtav kad nadživi svoj pad!;* nije podnosila krv, napadala je moćnike, ne samo *Bomarsea* protiv koga se pobunila, nego i *Robespjera* — »vodozemca« i *Maraa* — »nedonošće čovečnosti koje nema ni ljudski izgled ni ljudski moral«). Na samom kraju oštro odgovara na drugu Deklaraciju koja svodi prava čoveka na prava muškarca, sastavišći *Deklaraciju prava žene i gradanke* gde je afirmisala superiornost žene, po njenoj lepoti i hrabrosti, zahtevala učestvovanje u političkom životu, tražila opšte pravo glasa, jednakost »mesta, nameštenja, dužnosti i počasti« za taj pol, »nekad dostojan prezira i poštovan, a posle revolucije dostojan poštovanja i prezren«. Taj nepopustljivi feminizam ju je najpre koštao podsmeha. Potom, na dan kad je zahtevala da Francuzi putem opšteg prava glasa odaberu oblik vlade koji im odgovara, Montanjari su joj odrubili glavu.

TEROANJ DE MERIKUR (1762—1817)

Bez majke sa pet godina, *Ana-Zozefa Teroanj* (rođena u Markuru, pokrajini u Luksemburgu), provela je detinjstvo između tetke i oca koji se ponovo oženio. Malena lepa i bez ijednog sua, imala je bogat sentimentalni život. S pravom ili ne, priča se o jednom advokatu iz Liježa, jednom nemačkom plemiću, zatim, ozbiljnije, o jednom Englezu koji je otima od italijanskog kastrata Tenućija, na kraju o markizu od Persana koji joj obezbeđuje doživotni prihod. Ona se odriče svog polu-mondenskog života da bi se oduševljavala Revolucijom. Njene ideje izlažu je sarkazmu rojalističke štampe. »Bila sam žena, pisala je, *eto najvećeg nedostatka u očima drugog pola*«. Po povratku u Markur hapsi je habzburzovska policija, zatvara je u Kufštajn, tvrđavu u Tirolu, saslušava je o ulozu koju je imala 5. i 6. oktobra. Opuštena da je htela da ubije kraljicu, oslobođena je i dokopala se Pariza posle dvadeset meseci odsustva. Dočekana s počastima od Jakobinaca, uskoro im se suprotstavlja jer je pristalica rata i zahteva stvaranje bataljona amazonki i dozvolu da one vezbaju mačevanje na Jelisejskim Poljima. Dok je stvarala klub prijatelja zakona, štampa ju je ismejavala. Učestvovala je u uličnim neredima, videna je 10. avgusta 1792, u jurišu na Tiljerije. Izazvala je smrt Siloa, novinara koji ju je neobuzdano vredao, i prisustvovala je u tom užasnom prizoru. Ipak će je pogubiti jakobinci, a ne rojalisti. Jednog dana dok bude govorila, na Teras de Fejanu, pred masom, Robespjerove pletile će je zgrabiti i javno izbatinati.

Uhapšena je 27. juna 1794, mesec dana pre pada Robespjera. Možda da bi je spasio giljotine, brat je proglašava ludom. Ona provodi dvadeset četiri godine među umobolnima, i umire u Salpetrijeru, 9. jula 1817.

S francuskog: V. Krtinić

»Rendez-vous en France«, édition internationale, No 5, Mai, 1989

izrazita razlika u odnosu na pol; u Švedskoj 1970. razlika je bila samo 1 posto u odnosu muškaraca i žena glasača. U proučavanjima sprovedenim u Britaniji i Severnoj Americi udate žene glasaju više nego neudate ali »muž i žena pokazuju tendenciju istovrsnog ponašanja — ili glasaju zajedno ili ne glasaju. Muž može glasati, pri čemu se žena često uzdržava, ali retko se dešava da žena glasa bez da to čini i muž«. (Jacquette, 1974., str. XV). (Kao što započinju *Goot* i *Reid* (1975.) iz činjenice da muž i žena glasaju na sličan način obično se pretpostavlja da muž usmerava svoju ženu, pre nego obrnuto.)*

Definicija žena kao ne-glasača ima uporište u strukturi porodice i sociologiji žene. Tako *Kenneth Langton* (1969., str. 169) zapaža da u ja-majkanskim porodicama žene pokazuju tendenciju da budu prenosnici političke identifikacije dok se muškarci ne zanimaju toliko za politiku. Obrazovanje i zaposlenost su jednako važni činioci. Istraživački centar univerziteta u Michiganu vršio je analizu podataka iz 1950., 1960., i 1964. sa predsedničkih izbora i ustanovio da su zaposlene žene glasale u većoj meri nego domaćice (lansing, 1974., str. 14). U izborima 1968., 71 posto zaposlenih žena je glasalo, u poređenju sa 63 posto domaćica.

Opšta je pretpostavka o ulozu žena u politici da su one konzervativnije od muškaraca, kako sa malim tako i sa velikim »K«. Na primeru Francuske, *Maurice Duverger* (Diverže) (1955) je zapazio da žene ne podržavaju komunističku i socijalističku partiju uprkos činjenici da su te partije učinile najviše da se poveća broj žena u parlamentu u drugim

riste koliko i njihovi muževi, ali su nezaposlene žene bili konzervativnije. Žene koje se ne bave fizičkim poslovima, međutim, bile su još konzervativnije, što sugerise (začudo, baš kao i kod muškaraca) da je položaj u strukturi zanimanja povezan sa političkim ubedenjem. Kako to započinju *Goot* i *Reid* (1975), doktrina o inherentnom konzervativizmu žena zanemaruje specifičnost političkih interesa žena u odnosu na njihov jedinstveni klasni položaj.

U svakom slučaju, ono što zaista zahteva objašnjenje je ogroman nesklad između posedovanja i korišćenja prava glasa i iskazivanja političke moći na višim nivoima datog političkog sistema: činjenica da su samo 3 posto sadašnjih članova britanskog parlamenta žene (što je pad za 1,5 posto u odnosu na 1964.); činjenica da žene čine samo 5 posto članova u ustanovama državnog zakonodavstva, 2 posto nacionalnog zakonodavstva u Francuskoj, i 5 posto na Novom Zelandu; činjenica da su čak i u Sovjetskom Savezu i istočno-evropskim zemljama »žene praktično odsutne iz svih političkih organa u kojima se donose odluke«, iako su tamo nagovorene i prisiljene da stupe u javni politički svet (Jancar, 1974. str. 218). (Godine 1975., 35 posto članova Vrhovnog sovjeta činile su žene, 2 posto Centralnog komiteta, i 0 posto Politbiroa — Hough, 1978.) Tamo gde žene jesu prisutne u vrhu, stvari ne moraju biti onakve kakve izgledaju. 1966. godine, predsednik dominikanske republike imenovao je žene za guvernere svih 26 pokrajina u toj zemlji. Motiv za to bilo mu je uverenje da će takav potez otkloniti talas nasilja uperen protiv njega i